

Лекція № 8

Тема 4: Нормативні документи на порядок реєстрації творів і програм для ЕОМ

Правова охорона раціоналізаторських пропозицій.

Мета: Ознайомити студентів з основними характеристиками об'єктів промислової власності

Навчальне питання

Правова охорона раціоналізаторських пропозицій (далі - РП).

У цій лекції ми проаналізуємо сутність і особливість «раціоналізаторської пропозиції» як об'єкта інтелектуальної власності, розглянемо деякі проблемні та не врегульовані питання охорони і захисту цього об'єкта і вкажемо на окремі норми законодавства, які потребують вдосконалення.

Забезпечення економічного прогресу, поліпшення умов праці і життя людей неможливо без новітніх ідей.

Новітні технологічні нововведення дозволяють забезпечити більш ефективно використання промислових технологій на підприємствах, дозволяють виробляти продукцію більш високого технологічного рівня.

В Україні багато видатних особистостей, котрі залишили помітний слід у технічній творчості.

Це винахідники і раціоналізатори, - відомі в Україні і зі світовими іменами, та немало і просто скромних людей, які думають нестандартно і своєю допитливою думкою та наполегливою новаторською працею вдосконалюють вироби, модернізують обладнання на підприємстві, що дає змогу підвищити технічний рівень та економічну ефективність виробництва, одержати позитивний ефект та перспективні можливості економіки розвиватися інноваційним шляхом. Багато таких особистостей і у навчальних закладах:

технічних університетах, інститутах, академіях тощо. Це і наукові працівники, і викладачі, і студенти.

Результати їх винахідництва та раціоналізаторства впроваджує велика кількість підприємств і організацій на яких успішно функціонують різні технічні агрегати завдяки чому збільшується обсяг продукції, що сприяє розвитку промисловості України. Інтелектуальна творчість вчених, конструкторів, інженерів впроваджуються у новітні технології України, других країн та відома усьому світові.

Об'єкти раціоналізаторської пропозиції поряд із таким важливим об'єктом як винахідництво підвищують техніко-технологічний рівень виробництва на підприємстві. А загалом, як свідчить досвід країн з розвиненою економікою, інтелектуальна діяльність, здебільшого визначає і стратегію, і тактику соціально-економічного розвитку країни.

Як результат технічної творчості, РП має окремі переваги навіть по відношенню до винаходів. І, як відомо, протягом багатьох років в нашій країні і у всьому колишньому Радянському союзі найбільш масовим об'єктом технічної творчості були РП.

Слово «раціоналізація» походить від латинського слова «rationalis» («розумний»).

Воно було відоме ще в Стародавньому Римі, де використовувалося для позначення розумних дій громадян у процесі забезпечення їх життєдіяльності.

За своєю сутністю РП являє собою творче вирішення завдань, що має певний суспільно корисний ефект. Вона є об'єктом промислової власності, що в свою чергу є одним із видів інтелектуальної власності.

Раціоналізація залучає до технічної творчості дуже велику кількість працівників, вона приносить користь підприємству, де працює раціоналізатор, і самому раціоналізаторові.

За технічну творчість, працівники за законодавством мають право на певні переваги.

Трудове законодавство встановлює додаткові права для працівників, які є авторами

Раціоналізація залучає до технічної творчості дуже велику кількість працівників, вона приносить користь підприємству, де працює раціоналізатор, і самому раціоналізаторові.

За технічну творчість, працівники за законодавством мають право на певні переваги.

Трудове законодавство встановлює додаткові права для працівників, які є авторами

раціоналізаторської пропозиції (право на додаткову відпустку, на переважне залишення на роботі у разі скорочення чисельності та штату працівників тощо).

На кожному підприємстві у колективному договорі повинні бути передбачені кошти для розвитку технічної творчості працівника (право на додаткову відпустку, на переважне залишення на роботі у разі скорочення чисельності та штату працівників тощо). На кожному підприємстві у колективному договорі повинні бути передбачені кошти для розвитку технічної творчості працівника.

Раціоналізаторські пропозиції дають досить значний корисний ефект, які інколи можуть перевищувати економічний ефект від використання винаходів.

Незважаючи на те, що пункт 2 ст. 1 Паризької Конвенції про охорону промислової власності (далі - ПВ) визначено коло об'єктів ПВ, до яких РП не відноситься, проте, враховуючи, що РП відіграють важливу роль в економічній сфері, промисловості тощо, вважаємо, що РП повинні бути віднесені до об'єктів ПВ.

Спеціального закону, який би регулював питання суб'єктів права інтелектуальної власності на РП не існує.

Складання, подача і розгляд заяви на РП, правова охорона РП проводяться у відповідності до глави 41 ЦК України та Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затвердженого Указом Президента України від 18 вересня 1992 р. № 479/92' та низки нормативних актів, спрямованих на реалізацію його норм (зокрема, затверджені наказом Держпатенту України від 27 серпня 1995 р. № 131 Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію, Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію та порядок його видачі, затверджене наказом Держпатенту України від 22 серпня 1995 р. № 129).

Оскільки відповідно до Указу Президента України від 22 червня 1994 р. № 324/94 вищезгадане "Тимчасове положення..." частково втратило свою чинність, слід

констатувати нагальну необхідність розробки законодавчих актів, які з врахуванням норм Книги 4 ЦК України, заклали б нові підвалини регламентації відносин у сфері правової охорони раціоналізаторських пропозицій.

Відповідно до ст. 481 ЦК України РП є визнана юридичною особою пропозиція, яка містить технологічне (технічне) або організаційне рішення у будь-якій сфері її діяльності. Об'єктом РП може бути матеріальний об'єкт або процес.

Раціоналізаторською визнається пропозиція, яка є новою і корисною для підприємства, якому вона подана, і передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва, застосовуваної техніки або складу матеріалу і є визнана юридичною особою.

Удосконалення конструкції виробу може характеризуватися, наприклад, змінами в конструктивному виконанні деталей, вузлів, блоків тощо в їх взаємозв'язку, взаєморозміщенні, співвідношенні, геометричних формах. Для визнання *пропозиції раціоналізаторською* її автор повинен подати *заяву* встановленої форми.

Удосконалення технології виробництва може характеризуватися змінами у методах проведення технологічних операцій, їх послідовності, параметрах режимів (температура, тиск тощо), а також змінами в машинах, що застосовуються в приладах, пристроях, які приймають участь у процесі.

При цьому до технології виробництва зокрема, можуть відноситися засоби виміру, контролю, випробувань, монтажу, видобутку або переробки сировини.

Удосконалення складу матеріалу може характеризуватися, наприклад, змінами в інгредієнтах, що входять до його складу, та їх кількісному співвідношенні.

Раціоналізаторська пропозиція є новою для підприємства, якому вона подана, **якщо** згідно з наявними на даному підприємстві джерелами інформації ця або тотожна поданій пропозиція **не була відома в мірі, достатній для її практичного використання.** **РП є корисною для підприємства, якому вона подана, якщо її використання дає змогу підвищити економічну ефективність (прибуток) або одержати інший позитивний ефект цим підприємством.**

В вказаних нормативних актах зазначається, що **РП є особливим об'єктом інтелектуальної власності, який:**

- містить технічну пропозицію;
- має в собі новизну в межах підприємства, якому його подано;
- є корисним, тобто комерційно вихідним для підприємства;
- є результатом власної творчості заявника.

Відповідно до **пункту 5 Рекомендацій не визнається раціоналізаторською пропозиція, яка:**

- знижує надійність та інші показники якості продукції;
- погіршує умови праці, якість робіт;
- викликає або збільшує рівень забруднення навколишнього природного середовища; - ставить лише завдання або тільки визначає ефект, що може бути одержаний від застосування пропозиції, без вказівки конкретного рішення;

- забезпечує досягнення позитивного ефекту шляхом заходів організаційного, а не технічного характеру (поліпшення стану робочих місць, упорядкування системи матеріально-технічного забезпечення виробництва, обліку і звітності, зміна графіків роботи і ремонту устаткування чи транспортних засобів, скорочення часу доставки вантажів тощо);
- відноситься до засобів організації і управління господарством (планування, фінансування), виконання, викладання, дослідження, проектування, розрахунку, а також до систем інформації;
- відноситься до умовних позначень, розкладів, правил гри, дорожнього руху, судноплавства, складання шкал, таблиць, діаграм, графіків, номограм, якщо вони не призводять до зміни конструкції приладів, що їх містять, або технології виробництва;
- передбачає зміну розміщення устаткування в приміщеннях, будинках, спорудах, якщо воно не призводить до удосконалення технологічного процесу;

- спрямована на заміну будівельних конструкцій, матеріалів, деталей, виробів на відомі, застосування яких передбачено обов'язковими для підприємства будівельними нормами, правилами та іншими нормативними документами по будівництву, а також якщо ця заміна призводить до порушення технічних правил по економному витрачання

будівельних матеріалів;

- спрямована на зміну міст розробки кар'єрів, забору води для потреб будівництва, вивезення ґрунту, на зміну протяжності інженерних комунікацій, якщо така пропозиція не містить ознак раціоналізаторської пропозиції, а також на скорочення протяжності інженерних комунікацій у зв'язку зі змінами технічних умов на їх приєднання, викликане приближенням до об'єкта будівництва джерел газозабезпечення, тепло забезпечення тощо, які не залежать від будівельної організації;

- пов'язана зі змінами проектних рішень, якщо Заяву на нього подано після узгодження цих змін із замовником, крім випадків, коли пропозиція використовувалась з ініціативи автора протягом не більше 3-х місяців до подачі Заяви;
- зроблена працівником проектної організації, що здійснює авторський нагляд в процесі будівництва, по зміні проектних рішень.

Право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію регулюється нормами **ст. ст. 481- 484 ЦК України**.

Відповідно до ст. 484 ЦК України:

- автор РП має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана;
- юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

Розмір, порядок обчислення та порядок виплати винагороди визначається угодою між автором і підприємством.

Об'єктом РП може бути матеріальний об'єкт або процес.

Суб'єктами права ІВ на РП є її автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана.

Якщо РП, створену сумлінною творчою працею двох і більше громадян, вона належить їм спільно як співавторам. Порядок користування правами на цей об'єкт, створений у співавторстві, визначається угодою між ними.

Першість визнається за автором, який першим подав у встановленому порядку пропозицію, навіть у разі, якщо пропозицію спочатку було необґрунтовано відхилено і це рішення не було оскаржено автором.

Підприємство, яке прийняло до розгляду заяву на РП повинно її зареєструвати **протягом місяця** з дати реєстрації прийняти щодо неї рішення.

Якщо РП відповідає законодавчим вимогам, приймається рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською, а автору (співавторам) має бути видане **свідоцтво на РП**.

Факт використання РП підтверджується спеціальними актом за формою, яку затверджує Міністерство статистики України.

Свідоцтво на РП та порядок його видачі здійснюється відповідно до наказу Державного патентного відомства України від 22 серпня 1995 № 129 «Про затвердження Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію та порядок його видачі».

Обсяг правової охорони РП визначається її описом, а також кресленнями, якщо вони подані.

Спори про першість на РП розглядаються у порядку, встановленому ЦК України.

Автор РП, як і будь-який інший суб'єкт права ІВ, відповідно до чинного законодавства має певні особисті немайнові і майнові права.

До особистих немайнових прав автора РП належать право авторства, право на ім'я, право на назву РП, право на пріоритет, до майнових прав – право на винагороду.

Раціоналізатор, подаючи заяву до підприємства про визнання поданої ним пропозиції

раціоналізаторською, разом з тим передає підприємству, в разі визнання пропозиції раціоналізаторською, і право на використання за певну винагороду. *Розмір винагороди визначається відповідно до Тимчасового положення.*

Відповідно до частини 3 пункту 11 Методичних рекомендацій винагорода автору чи співавторам виплачується в порядку, передбаченому Тимчасовим положенням, а пункт 40 Методичних рекомендацій деталізує: якщо використання раціоналізаторської пропозиції дає певний економічний ефект (прибуток), то складається розрахунок річної ефективності.

Пропозиції, використання яких дає **інший позитивний ефект**, а не економічний, **мають свою специфіку визначення розміру винагороди.**

Відповідно до пункту 53 Тимчасового положення право на винагороду має автор чи співавтори РП протягом 2 років, від дати початку її використання на підприємстві, яке видало авторові свідоцтво на РП.

Розмір винагороди визначається умовами договору між автором і підприємством і не може бути менше:

◆ 10 відсотків доходу, одержуваного щорічно підприємством від використання раціоналізаторської пропозиції;

◆ 2 відсотків від частки собівартості продукції (робіт і послуг), що припадає на РП, корисний ефект від якої не впливає на одержання доходу.

Винагорода виплачується авторові відповідно до договору, але не пізніше 3 місяців після закінчення кожного року використання РП (п. 37 Типового положення).

Автор РП має право на захист своїх особистих немайнових і майнових прав. Особисті немайнові права автора РП захищаються у судовому порядку. Автор має право на подання заяви на РП. Але за наявності певних відхилень від встановлених вимог йому може бути відмовлено в прийнятті заяви до розгляду.

Така відмова може бути оскаржена керівнику підприємства. Скарга має бути розглянута в 15 денний строк. Тобто, такі скарги розглядаються в адміністративному порядку.

***Відмова у визнанні пропозиції раціоналізаторською** або у прийнятті її до використання може бути оскаржена керівнику підприємства **в трьох місячний строк**. У разі незгоди автора з прийнятим за його скаргою рішенням або якщо при розгляді скарги рішення не прийнято у зв'язку з недосягненням угоди між керівником підприємства і Радою винахідників і раціоналізаторів України, автор може звернутися до суду.*

Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на РП містять ряд умов, за наявності яких подана пропозиція не може бути раціоналізаторською.

Це стосується запозичення чужого досвіду без власного творчого внеску, пропозиції, що містять рашіше відомі рішення тощо.

РП, що складає державну таємницю, приймається і розглядається у порядку, встановленому Методичними рекомендаціями про порядок складання, подачі і розгляду заяви на РП, але з додержанням вимог секретності і конфіденційності.

Терміни зберігання документації по РП визначаються *Переліком типових документів, що утворюються в діяльності органів державної, представницької, виконавчої влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств із зазначенням строків зберігання, затвердженого Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України у 1995 р.*

Термін зберігання Заяв на прийнятті РП становить – *15 років, на відкинені – 5 років, Журналів реєстрації Заяв на раціоналізаторські пропозиції-постійно.*

Разом із Заявою зберігаються також акт про використання раціоналізаторської пропозиції, розрахунок економічної ефективності або оцінки іншого позитивного ефекту, договір між автором (співавторами) та підприємством про розмір винагороди за використання раціоналізаторської пропозиції і угоди співавторів про

розподіл між ними винагороди та про порядок користування правами на раціоналізаторську пропозицію, створену у співавторстві.

Раціоналізаторська пропозиція, особливості її правової охорони

Умовами охороноздатності РП є:

- 1) відповідність пропозиції сфері (профілю) діяльності юридичної особи;
- 2) новизна пропозиції;
- 3) корисність пропозиції для юридичної особи, якій вона подана.

РП повинна містити технічне, технологічне або організаційне рішення у будь-якій сфері діяльності юридичної особи, якій вона подана. Не можуть вважатися раціоналізаторськими пропозиції, що не містять конкретне вирішення задачі, а лише вказують на її постановку або фіксують її опис.

Пропозиція подається тій юридичній особі, до сфери діяльності якої відноситься пропозиція, незалежно від того, чи перебуває автор пропозиції з нею у трудових відносинах.

РП стосується сфери діяльності юридичної особи, якій вона подана, якщо вона може бути використана нею в технологічному процесі, у продукції, що виробляється, або у застосовуваній техніці.

РП є новою для юридичної особи, якій вона подана, якщо згідно з наявними в даній організації джерелами інформації ця або тотожна поданій пропозиція не була відома мірою, достатньою для її практичного використання.

На відміну від винаходів, новизна раціоналізаторської пропозиції має не світовий, а локальний характер.

Не впливає на новизну раціоналізаторської пропозиції її використання за ініціативою автора протягом не більше 3 місяців до подання відповідної заяви.

Раціоналізаторська пропозиція вважається корисною для юридичної особи, якщо її використання дає змогу останній підвищити економічну ефективність або одержати інший позитивний ефект.

Поняття та умови охороноздатності раціоналізаторських пропозицій

Однією з наймасовіших форм технічної творчості, результати якої спрямовані на вдосконалення, організацію та оптимізацію виробничої чи будь-якої іншої сфери діяльності конкретного господарюючого суб'єкта, є **раціоналізація**. На відміну від винахідництва, результати раціоналізації не повинні мати світової новизни або високого рівня творчості.

Раціоналізаторською може вважатися пропозиція, яка є новою і корисною для конкретної юридичної особи, передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва чи застосовуваної техніки.

Раціоналізація є найпоширенішою та найдоступнішою формою технічної творчості, що має на меті удосконалення вже відомих технічних, технологічних чи організаційних рішень.

Процедура правової охорони РП є максимально спрощеною для її автора та не передбачає додаткової державної реєстрації пропозиції, проведення експертизи, затрат на оформлення заявки чи видачу патенту.

Завдяки своїй доступності раціоналізація набула масового характеру, особливо у радянський період. При цьому економічний ефект від впровадження раціоналізаторських пропозицій подекуди може перевищувати результати винахідницької діяльності.

РП тісно пов'язані з винаходами. Як і винаходи, вони являють собою технічні чи технологічні рішення у будь-якій сфері суспільно-корисної діяльності. Проте, якщо за своїм змістом технічне рішення не може бути визнане винаходом (у результаті відсутності новизни чи винахідницького рівня чи за інших обставин), його цілком можливо оформити в якості раціоналізаторської пропозиції.

Новизна пропозиції має локальний характер, тобто якщо рішення для конкретного підприємства не було відоме мірою, достатньою для його практичного використання, йому може бути забезпечена правова охорона як РП.

Раціоналізаторською може бути визнана пропозиція, яка є новою і корисною для підприємства, якому вона подана, і передбачає створення або зміну конструкції виробів, технології виробництва, застосовуваної техніки або складу матеріалу.

Винагорода сплачується автору відповідно до договору, але не пізніше 3 місяців після закінчення кожного року використання раціоналізаторської пропозиції.

Автори раціоналізаторських пропозицій при отриманні винагороди користуються пільгами відповідно до діючому законодавству.

За несвоєчасну виплату винагороди винний у цьому власник підприємства платить авторові за кожний прострочений день пеню в розмірі 0,04 відсотка суми, належної до сплати.

Суб'єктами прав на раціоналізаторську пропозицію є автор та юридична особа, якій ця пропозиція подана.

Автор раціоналізаторської пропозиції це фізична особа, творчою працею якої створено рішення, яке визнано раціоналізаторською пропозицією. Для визнання особи автором раціоналізаторської пропозиції не має значення його вік і стан здоров'я.

Автор раціоналізаторської пропозиції має право на добросовісне заохочення від юридичної особи, якій ця пропозиція подана. Юридична особа, яка визнала пропозицію раціоналізаторською, має право на використання цієї пропозиції у будь-якому обсязі.

Найважливішим елементом раціоналізаторської пропозиції вважається її корисний ефект. Пропозиція визнається корисною для підприємства, якому її подано, якщо її

використання на цьому підприємстві в умовах, які існують, або мають бути створені відповідно до затверджених планів, дозволяє одержати економічний, технічний або інший позитивний ефект. Інші, зазначенні ознаки також важливі. Такий елемент як «бути технічним та організаційним рішенням» виконує роль родової ознаки, має комплексний характер та означає, що:

- Пропозиція має містити конкретне вирішення завдання, а не просто його постановку. Рационалізатор повинен у своїй пропозиції дати конкретні вказівки на те, що і як необхідно зробити, щоб одержати бажаний результат;
- Вирішення завдання повинно мати технічний, організаційний характер, тобто рационалізаторська пропозиція повинна вирішувати практичне завдання за допомогою технічних організаційних засобів.

Місцева новизна рационалізаторської пропозиції полягає в тому, що вона повинна бути невідомою на підприємстві. Новизну рационалізаторської пропозиції визначають на певний період часу і тут застосовується поняття першості, а не пріоритету. Першість

визначається датою надходження на підприємство правильно оформленої заявки на раціоналізаторську пропозицію. Можна сказати, що на сьогоднішній день в Україні створена сучасна законодавча база щодо охорони і захисту прав інтелектуальної власності. І в більшості своїй вона узгоджується із загальновизнаними на міжнародному рівні підходами до забезпечення охорони і захисту об'єктів інтелектуальної власності, зокрема, з вимогами Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угоди TRIPS) Світової організації торгівлі. В рамках міжнародних вимог забезпечується реалізація основних положень законодавства України у зазначеній сфері. Однак гармонізація українського законодавства з нормативно-правовими актами ЄС у сфері інтелектуальної власності потребує значно більш тривалого періоду та здійснюватиметься згідно заходів, передбачених Програмою інтеграції України до Європейського Союзу.

Та, попри запровадження системи охорони прав інтелектуальної власності, кількість підприємств, організацій, у яких впроваджуються новітні корисні моделі і винаходи, поки

що зменшується. Окремі статистичні дані наочно демонструють, що кількість винахідників та раціоналізаторів в Україні за роки незалежності значно скоротилась. Так, у Рекомендаціях парламентських слухань "Захист прав інтелектуальної власності в Україні:

проблеми законодавчого забезпечення та правозастосування" зазначається, що недостатнє забезпечення правової охорони промислової власності в Україні було одним із чинників зменшення чисельності винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій. Порівняно з 1991 роком кількість винахідників і раціоналізаторів скоротилась більше ніж у 20 разів;

промислові підприємства використовують майже у 8 разів менше винаходів. Усе це свідчить про нестабільність забезпечення сприятливих умов для винахідницької діяльності в Україні і недостатній рівень нинішньої системи створення генерації та використання винаходів. Таке становище пояснюється, головним чином, погіршенням

матеріально-технічного і фінансового забезпечення діяльності у сферах науки і техніки[3].

Та слід зазначити, що саме коло відносин з приводу об'єктів інтелектуальної діяльності людини є таким, що найбільш стрімко розвивається, оскільки ці відносини безпосередньо пов'язані з розвитком технологій. Саме ця підгалузь права – інтелектуальна власність - найбільш часто зустрічається з новими явищами у матеріальному світі, які необхідно ввести у правове поле.

Але тим часом на сьогодні немає відповідного нормативного акту про раціоналізаторські пропозиції. Правове регулювання раціоналізаторської пропозиції здійснюється на підставі ряду нормативно–правових та підзаконних актів. Зокрема це: відповідні норми (ст.ст. 481 - 484) ЦК України;

Тимчасове положення про правову охорону об'єктів промислової власності і

раціоналізаторських пропозицій в Україні. Проте, слід зазначити, що це положення (крім пунктів 54, 59, 60, 61, 62, 68 і 70) втратило чинність у частині правової охорони об'єктів промислової власності на підставі Указу Президента від 22.06.94, N 324/94 р.;

Методичні рекомендації про порядок складання, подачі і розгляду заяви на раціоналізаторську пропозицію, затверджені наказом Держпатенту від 27 серпня 1995 року №131, Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію, затверджене наказом Держпатенту від 22 серпня 1995 р №129, «Положення про патентно-ліцензійну, винахідницьку та раціоналізаторську діяльність на залізничному транспорті», затверджене наказом №73 Укрзалізниці від 31 березня 2004 р. На основі цього наказу, на виконання базових положень виданий наказ №973 ЦЗ від 15 грудня 2004 р., що впровадив у дію «Примірний порядок визначення розміру та виплати нагороди авторам об'єктів права інтелектуальної власності на залізничному транспорті України»; Оглядовий лист Вищого господарського суду від 17 квітня 2006 року № 01-8/844 «Про практику застосування господарськими судами законодавства про захист прав на промисловий

зразок та прав на раціоналізаторську пропозицію (за матеріалами справ, розглянутих у касаційному порядку Вищим господарським судом України)».

Інтелектуальна власність часто стає об'єктом неправомірних дій, зловживань, недозволеного використання, а відтак, потребує надійної ефективної правової охорони, що залежить від законодавства та фахівців, які працюють у судовій системі. Адже збільшується кількість судових процесів, пов'язаних із об'єктами інтелектуальної власності; надсилаються скарги до органів державної влади, що здійснюють контроль за використанням об'єктів інтелектуальної власності, мають місце проблемні публікації, проводяться громадські слухання і різні конференції тощо. Тому особливу увагу як за кордоном, так і в нашій країні сьогодні приділяють проблемам охорони і захисту прав інтелектуальної власності. А раціоналізаторська пропозиція як і будь який інший об'єкт інтелектуальної власності потребують і охорони і захисту. Що до понять «охорона» і «захист» у сфері інтелектуальної власності, вважаємо за необхідно зазначити, що вони не тотожні.

Нажаль, на практиці дуже часто поняття захисту й охорони прав безпідставно ототожнюють.

Між тим, правова охорона за своєю суттю є системою спеціальних процедур, які спрямовані на дослідження відповідності певного об'єкту щодо його законодавчо закріпленим критеріям та ознакам, яким повинен відповідати обороноздатний об'єкт інтелектуальної власності. Якщо така відповідність державним органом встановлена, то заявник має право на отримання правоохоронного документу на об'єкт інтелектуальної власності.

Під правовим захистом інтелектуальної власності розуміється, перш за все, юрисдикційна діяльність органів державної, виконавчої та судової влади у сфері інтелектуальної власності, врегульована матеріальними та процесуальними нормами адміністративного, цивільного та кримінального права.

Захист прав авторів на раціоналізаторську пропозицію здійснюється:

- у судовому порядку; в
- адміністративному порядку;
  - в адміністративно судовому порядку.

У судовому порядку, як правило, розглядаються спори щодо авторства (співавторства) на раціоналізаторську пропозицію, про розподіл винагороди між співавторами, інші спірні питання, що виникають у зв'язку раціоналізаторськими пропозиціями. Основна маса таких спорів розглядається місцевими судами. Спеціальним захистом є адміністративний захист, який здійснюється лише спеціальними органами у чітко встановлених законом випадках. За сферою дії цей вид захисту є обмеженим, тому що стосується лише певних питань.

Адміністративний порядок захисту передбачає, що справи розглядаються на основі спеціальної процедури, яка спрощена у порівнянні з судочинством. В адміністративному

порядку здійснюють захист прав інтелектуальної власності такі державні органи як Державний департамент з інтелектуальної власності; Апеляційна рада Державного Департаменту, Антимонопольний комітет України та інші державні органи. Останнім часом у режимі захисту прав інтелектуальної власності в Україні відбулися суттєві зміни. Сформовано організаційну структуру органів, які задіяні у правовій охороні, в тому числі, захисті прав інтелектуальної власності.

Це перш за все – підкомітет з питань інтелектуальної власності Комітету з питань науки і освіти у Верховній Раді України. Виконавча влада також охоплює ряд установ, які забезпечують виконання різних функцій із охорони і захисту прав інтелектуальної власності:

- У складі Міністерства освіти і науки України з 2000 року діє Державний департамент інтелектуальної власності.
- До сфери управління Держдепартаменту входять державні підприємства «Український інститут промислової власності», «Українське агентство з авторських і

суміжних прав», Інститут інтелектуальної власності і права. Наукові дослідження проблем інтелектуальної власності здійснюються Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності Академії правових наук України.

Відповідні функції із захисту прав інтелектуальної власності здійснюють:

Міністерство юстиції України;

Міністерство внутрішніх справ України;

Служба безпеки України;

Державна митна служба України;

Державна податкова адміністрація України;

Антимонопольний комітет України;

Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики. У судовій владі, представленій судами загальної юрисдикції та спеціалізованими судами, запроваджено спеціалізацію суддів у сфері інтелектуальної власності.

Та все ж, на міжнародному рівні до України все ще ставляться вимоги, які стосуються зміни становища з правової охорони та механізму захисту прав інтелектуальної власності. Для їх реалізації необхідні як робота з удосконалення українського законодавства у цій сфері, так і комплексні зусилля з підвищення загального рівня правової культури у суспільстві.

Функціонування у рамках правового поля має стати звичним для українця. І тому на шляху вдосконалення законодавства з охорони і захисту інтелектуальної власності і зокрема такого об'єкта як «раціоналізаторська пропозиція» слід, на нашу думку здійснювати такі кроки:

- остаточне визначення порядку охорони прав на раціоналізаторські пропозиції;
- вдосконалення механізму захисту об'єктів інтелектуальної власності і, зокрема, раціоналізаторської пропозиції;
- подальший розвиток державної фінансової підтримки вітчизняних раціоналізаторів;
- залучення іноземного капіталу для фінансування проектів підтримки раціоналізаторів;

- всебічна підтримка Товариства винахідників і раціоналізаторів, яке діє ще з часів СРСР;
- спрощення процедури отримання свідоцтв на раціоналізаторські пропозиції;
- відображення у бухгалтерському обліку майнової оцінки прав інтелектуальної власності;
- визначення на законодавчому рівні адекватних винагород для авторів технічних розробок;
- вдосконалення системи охорони конфіденційної інформації тощо.

Вважаємо, що комплексне вирішення цих та інших, не перерахованих у цій статті проблем, які склалися на сьогоднішній день сфері прав інтелектуальної власності і, зокрема у сфері охорони і захисту раціоналізаторської пропозиції, може стати окремим джерелом поштовху до виходу України з економічної кризи, до вдосконалення системи правової охорони інтелектуальної власності в Україні, подальшого розвитку і вдосконалення технічної творчості та підвищенню міжнародного іміджу нашої держави.

Додаток

Н А К А З

№ 129 від 22.08.95
м.Київ
4 вересня 1995 р.

Зареєстровано в Міністерстві
юстиції України

за № 323/859

Про затвердження Положення про свідоцтво на
раціоналізаторську пропозицію та порядок його видачі

Відповідно до "Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні", затвердженого Указом Президента України 18 вересня 1992 року N [479/92](#), **Н А К А З У Ю:**

1. Затвердити Положення про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію, та порядок його видачі, що додається.
2. Опублікувати зазначене Положення у газеті "Інновація".

Голова Держпатенту України

В. Петров

Затверджено
відомства України
серпня 1995 р. N 129

наказом Державного патентного
від 22

**Положення
про свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію**

1. Загальна частина.

Цим положенням визначається форма свідоцтва на раціоналізаторську пропозицію та зміст зазначених в ній відомостей, що встановлені чинним законодавством України.

2. Форма і зміст свідоцтва.

2.1. Свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію, відповідно до п.35 Тимчасового положення про правову охорону об'єктів промислової власності та раціоналізаторських пропозицій в Україні, затвердженого Указом Президента України 10 вересня 1992 року N [479/92](#), підтверджує визнання пропозиції раціоналізаторською, дату її подання, авторство і являє собою лист з відомостями про раціоналізаторську пропозицію.

2.2. Свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію (додається) містить:

- назву та, якщо є, фірмове найменування підприємства (організації, установи), що видає свідоцтво;

- назву раціоналізаторської пропозиції;

- прізвище автора, а у разі співавторства вказуються прізвища та ініціали всіх співавторів в алфавітному порядку;

- дату подання пропозиції;

- дату визнання пропозиції раціоналізаторською;
- номер, за яким вона зареєстрована в журналі реєстрації раціоналізаторських пропозицій;
- підпис керівника підприємства (організації, установи) із зазначенням його прізвища та ініціалів, що скріплюється печаткою.

3. Порядок видачі свідоцтва на раціоналізаторську пропозицію.

3.1. Підприємство (організація, установа), яке прийняло до розгляду заяву на раціоналізаторську пропозицію, повинно її зареєструвати і протягом місяця з дати реєстрації прийняти щодо неї рішення.

Після прийняття рішення про визнання пропозиції раціоналізаторською автору (співавторам) має бути видане свідоцтво на раціоналізаторську пропозицію.

3.2. У разі, коли свідоцтво загублене, на прохання автора (співавторів) підприємством (організацією, установою) видається дублікат. Напис "Дублікат" робиться на бланку свідоцтва на раціоналізаторську пропозицію над словом "Свідоцтво" прописними буквами.

Додаток

до Положення про свідоцтво на
раціоналізаторську пропозицію

та порядок його видачі

Назва, фірмове найменування підприємства (організації, установи)

Свідоцтво
на раціоналізаторську пропозицію

(назва)
автор (співавтори) _____

подану " ____ " _____ 19 ____ р.,
визнану раціоналізаторською " ____ " _____ 19

р.

та зареєстровану в журналі реєстрації
раціоналізаторських пропозицій за N ____

Керівник підприємства

(організації, установи)

М.П.

Підпис із зазначенням
прізвища, ініціалів